

Állományvédelmi tanfolyam egyházi könyvtárosoknak az OKGYK szervezésében

Több évtizedes könyvtárosi múltam alatt többször is szembesültem munkahelyeimen havária eseményekkel. Volt, amikor nyári szabadságból visszatérve a szabad égre nyíló, a naptól felhevült vasajtó mögötti raktárban egy csőtörés után penészfüggönnyel belepert könyvek fogadtak. Volt részem az alagsorban elhelyezett könyvtárnak szennyvízzel elöntésében is. Az utóbbi években pedig a könyvtárunkban az állatvilággal kellett közelebbi kapcsolatba kerülnünk, hiszen a rosszul záródó nyílászárókon betérő rovarok optimális költőhelyet találtak nálunk, és már volt többször denevér albérlőnk is, ők a polcokon a könyvek mögötti csendes és sötét zugokban pihenték ki az éjszaka fáradságait. Ezek az események persze mindig váratlanul jönnek, meglepve a könyvtárosokat, akik képzésében tananyag sincs arról, hogy mi a teendő ilyen rendkívüli esetekben.

Éppen ezért nagy örömmel és várakozással jelentkeztem a Budapest Fővárosi Levéltár által meghirdetett 3 napos kurzusra, amely gazdag elméleti és gyakorlati programmal várta a kollégákat 2023. november 13. és 15. között. S hogy miért éppen a levéltárban került sor a tanfolyamra? Nos, megtudtuk, hogy a levéltárak sokkal előrébb járnak a jogi szabályozás terén és a gyakorlati állományvédelemben is, mint a könyvtárak.

A tanfolyamot az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ finanszírozta egyházi könyvtárosok számára. Előadóink – P. Holl Adrien főosztályvezető, restaurátor, Orosz Katalin főrestaurátor – elméletben ismertették meg velünk a könyvtárban található anyagok és az azokat leginkább érő károsodások fajtáit és a bajok következményeit. A papirológiai ismeretek keretében megtudtuk, hogy miért oly romlékonyak a facsiszo-

latból készült papír alapanyagok, és mi az oka annak, hogy sokkal jobb állapotban vannak a 19. század előtti könyveink.

Kiderült, hogy a papír legnagyobb ellensége a pára, a hő és az UV sugárzás, ami savasodáshoz vezethet. Megismerhettük azt is, hogy mit tehetünk a könyvtári papírdokumentumok megőrzése érdekében. Mélni, mélni és mélni; a hőt, a párat és a fényerősséget, annak érdekében, hogy optimális környezetet biztosítsunk számukra. A romlékonyabb anyagnak 40% pára, 16–18°C és 50 lux az optimális, a régi hagyományos papír alapanyagúaknak 50% páratartalom, 18–20°C és 60-100 lux is megengedett.

Bevezettek bennünket a bőr alapanyagok (pergamen lapok és bőrkötések) titkaiba is.

Megtudtuk, hogy a tárolás során kerülnünk kell a facsiszolatlóból készült csomagolóanyagokat, a műanyagokat, de nem tesz jót a könyveknek a legtöbb helyen MDF lapokból készült polcokon való tárolás sem. A papírnak a nagy hő és páraingadozás árt leginkább, ezért vigyáznunk kell a klímaberendezések használatára is.

Tudomást szereztünk arról is, hogy a 49/2016. (XII. 28.) „Az emberi erőforrások miniszterének feladatokrét érintő ágazati honvédelmi feladatokról” EMMI rendelet 24. §-a a kulturális ágazat honvédelmi feladatai között rendelkezik a védett szellemi javak megóvásáról is.

Az állományvédelemben a legfontosabb a megelőzés. Ennek érdekében hasznos volna minden könyvtárban felmérni a lehetséges kockázatokat, melyek lehetnek természeti erők, tűz, víz, állati kártevők, de bűncselekmény is stb. A környezet (épület) felmérése nem elég, azt dokumentálni is kell (pl. fotóval) annak érdekében, hogy a változások detektálhatók legyenek. Egy alapos vizsgálat után már könnyű meghatározni, rangsorolni a kockázati tényezőket, azok bekövetke-

zésének esetleges gyakoriságát, illetve hogy milyen mértékű kártétel következhet be. Ezután a védekezés szintjeinek meghatározása következik. Jó lenne, ha minden intézmény rendelkezne egy menekítési tervvel, melyből tudni lehet, hogy egy káresemény után, milyen segítségre számíthatunk partnerintézményeinktől. Egy nagyobb vízkár esetén ugyanis felmerülhet jelentősebb mélyhűtési, szárítási igény, vagy penészedés, állati kártevők esetén tömeges fertőtlenítés.

A sok hasznos elméleti ismeretet gyakorlat és műhely-, illetve raktárbejárás követte. Mindannyian kipróbálhattuk a száraz portalanítás módszereit, láthattunk modern szakszerű raktárakat, melyekben különböző dokumentumtípusokat tárolnak, de megismerkedtünk a levéltárban folyó digitalizálási munkával és a szakszerű kiállításrendezés módszereivel is.

A húszfős hallgatói csapat egy teljes délutánt töltött a Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Könyvtárában, ahol a tanfolyamon tanultakat egy működő egyházi könyvtár szemszögéből is megvizsgálhatta.

A Piarista Központi Könyvtár jelentős muzeális állományt őrző gyűjteményként tíz éve működik a jelenlegi helyén, egy modern építészeti eszközökkel felújított százéves épületben, a Duna-parton. Ezért nagyon jól vizsgálhatóak egy hasonló léptékű felújítás vagy új épületbe költözés hatásai, jó és rossz tapasztalatai.

Muzeális gyűjteményük legértékesebb része az emeleti muzeális térben nyert elhelyezést, ami teljes klimatizálást kapott az elmúlt 5 évben. A pinceraktarak kivitelezésében azonban több hiba okozott már károsodást. Így a jó és rossz gyakorlatok, tapasztalatok egyaránt tanulmányozhatóak. Megbeszéltük a pinceraktárban való elhelyezés veszélyeit és a lehetséges megoldásokat. A helyiségek végigjárása és a tapasztalatok megbeszélése után a muzeális dokumentumok elhelyezésének és kezelésének más aspektusairól is beszélgettünk.

A délutáni látogatás láthatóan megszólította a résztvevőket, ami abban is megmutatkozott, hogy az időkeretet meghaladva egészen estébe nyúlóan folytattuk az eszmecsérét.

Nagyon érdekes és inspiráló volt, hogy könyvtárosok és restaurátorok közösen gondolkodtak és beszélgettek a gyűjteményvédelem kérdéseiről. A restaurátor és a könyvtáros sok szempontból másként tekint a muzeális dokumentumra. A restaurátor, állományvédelmi szakember a megőrzendő műtárgyat látja benne, a korábbi évszázadok készítményeivel, anyagaival. A könyvtáros a tudáshordozót, a letűnt korok szellemének hordozóját és tanúját, amin keresztül be tudja mutatni a látogató számára az emberiség szellemi örökségét.

Az eltérő szemléletmód sokszor konfliktusba kerül egy-egy tárgy megőrzési és szolgáltatási módjának esetében. De egymás megértésével megalkotható az a kompromisszumos megoldás, amely mind a műtárgynak, mind a felhasználónak megfelelő. Felmerültek olyan kérdések is, amelyek akár egy újabb, a mostanira építő következő tanfolyam megszervezését is indokoltá tennék. A BFL rendelkezik egy e-learning oldallal is, ahol a gyűjteményi dolgozók állományvédelmi témában is végezhetnek online tanfolyamot.

DR. KÜHRNER ÉVA

Szent Atanáz Görögkatolikus
HTF Könyvtára

BARANYA PÉTER

Piarista Központi Könyvtár